

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Радослав Димитров Радев за дисертационния труд на Наташа Любомирова Крумова на тема „Развиване на умения за критическо четене и критическо писане в литературното образование – гимназиален етап“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по... (Методика на обучението по литература)

Наташа Любомирова Крумова е докторант в професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по ... (Методика на обучението по литература) към Катедрата по методика към Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ с научен ръководител проф. д-р Владимир Атанасов Атанасов . Спазени са всички процедури и изисквания за осъществяване на докторантурата и представяне на труда за защита. Дисертацията е с актуална проблематика, постигната е чрез прецизно уточняване и научен коментар на съществуващата законова уредба, адекватна е на образователната практика, тъй като дисертантът е действащ учител, съдържа експериментална част, която потвърждава теоретичните постановки. В тази част Наташа Крумова използва понятийни изрази като „критически процедури“, „конструиране на умения“, „емпирични парадигми“, които са показателни за нейния начин на мислене – да не натрапва постановките си, а да търси същината на тяхната функционалност. В този смисъл трудът е приложим като умно и потребно средство за обогатяване присъствието на литературата в съзнанието на днешните, а и утрешните ученици. Авторката е спазила изискванията за структура на дисертационния труд, обособила е три глави. Уводът е проблематизиращ и мотивационен, съдържащ в себе си в умален мащаб същността на дисертацията. Първа глава е ориентация в законовата уредба, в социокултурната ситуация,

необходима, за да се разбере какво иска системата и как работи практиката. Втора глава осмисля историята на критическото мислене, но естествено чрез изясняване характеристиките на обектите и субектите на образованието. Трета глава е чудесното случване на критическото мислене в училище със зрялостта на разбирането, че трябва да е единство на четене и писане. Напълно съм удовлетворен, че Наташа Крумова връща смисъла на двете простички действия в училище – четене и писане. В тази връзка трябва да се отбележи, че тя ползва терминологичния апарат на нивото на неговата функционалност и достатъчност, без да го превръща в орнаментика на претенциозността.

Начинът, по който Наташа Крумова въвежда, коментира и съотнася законите, институционални и концептуални равнища на образованието и обучението по литература в първа глава, показва нейното великолепно чувство за синтез и умение да изведе функционалността на ключовите проблеми. Тя предпочита да въведе структурните елементи, за да направи от тях конструкция на образователните подходи и да осъзнаем, че днес каквото искаме да правим в училище, то трябва да сведем знанието, правенето (действието), комуникацията до възможността да научим ученика да бъде себе си (Жак Делор). Социалната практика показва, че това е утопия, защото училището учи детето да бъде себе си, но при влизането му в обществото, за да оцелее, той най-често трябва да забрави себе си. В тази насока обаче Наташа Крумова е настойчива и дори заразява читателите си със своя оптимизъм до степен, в която да пожелаем да бъдем нейни последователи. Нейните рецепти изглеждат на пръв поглед ясни – създаване на траен интерес за четене, оптимизиране на учебното съдържание, утвърждаване на комуникативния подход, но за целта се изисква адекватно ориентиране към новите изисквания „в дигитализирания свят на XXI век, свързани с формирането на социални умения и

компетентности у учениците, защото грамотността е рефлексия приоритетна и за националната, и за европейската политика за образование (с.30). Само че в значителен брой български училища ние сме свидетели на обратната рефлексия – грамотността на учителите не поражда грамотност у учениците поради липса на мотивация. Именно поради тази действителност, Наташа Крумова поглежда скептично и на някои теории, особено що се отнася до възможностите общуването в интернет да съхрани интелектуалните ценности на младите хора (с.43). Още повече, че виртуалното пространство ги е лишило от концентрация – един от най-важните проблеми при четенето и писането. Основателно докторантката насочва своите предпочитания към тристепенния модел „събуждане на интереса – осъзнаване на значението – рефлексия” (с.47), тъй като така се създават ситуации, в които ученикът открива себе си. И тук тя се е натъкнала на парадокса – увеличават се изискванията към учителя, а системата го затрупва с „бюрократичната документация”(с.48). Забавният и експериментиращ учител е преобразен в чиновник. Удивява ме усета на Наташа Крумова да улавя съществените проблеми и да намира адекватни отговори за тях като ги съотнася. Реално погледнато има само един щрих, свързващ нормативните документи, „разколебаното литературознание” и Мрежата (с.50), но той казва всичко, за което си мислим от години. Тя приема тезата на Д. Клустер, че критическото мислене е социално като осъзнава, че то трябва да е в основата на „личностна реализация на индивида” (С.57), но настоява в обучението по литература да е активна рефлексията и саморефлексията. Това би следвало да означава, че критическото мислене е проява на чувствителността на индивида. Наташа Крумова е ясна в своето разбиране за критическото мислене, що се отнася до това, че то е самостоятелно, комуникативно, проблемно. В случая обаче си мисля за противоречието, което възниква: от една страна се настоява за рефлексия и саморефлексия, а от друга страна се приема, че критическото

мислене се нуждае от въпроси, които поставят ученика в „проблемна ситуация” (с.62). Въпросът е безспорен фаворит в обучението, но защо? Комуникацията, за да я има, е съпричастност към проблем – авторката го приема като „споделяне” (с.63). Тук не оспорвам, само въздъхвам, защото в моята практика най-хубавите ми уроци по мислене са били без въпроси.

Критическото мислене при четене и писане е сложна задача, с която Наташа Крумова се е справила и в огромния кръг от теории и конструирани системи, е намерила себе си. Почти няма чужда постановка, която тя да е взела безкритично и без да я съобрази с българската образователна реалност. Ако в първа глава тя е трябвало да решава проблема за критическото мислене спрямо нормативната база, спрямо комуникативността и представите за интелигентност, то във втора глава е осъзнала, че критическото мислене е стил. Авторката привежда постановките на Кант, коментира разграничаването между наука и изкуство, за да е ясно както трябва да разбираме под критическо в устното и писмено слово (с.86). Център на изследването стават учителя и ученика. Нормативните документи в тази връзка добиват критическа окраска, но с умело извеждане на тяхната функционалност. Видно е, че се дава и свобода на учителя, но дали той ще се възползва от нея, както например от възможността да въвежда по свой избор в обучението „тематично близки текстове” за изучаване (с.83).

Постановките са обосновани, ползвана е богата литература, която е концептуално и критически въведена, дори с нюансиране на проблема, каквото е перформативното противоречие (с.102). При прегледа на нормативните документи за професионална квалификация не е пропуснат най-важния контрапункт в тази дисертация – проблемът за словото и че в часовете по литература учителят е необходимо да култивира не само критическа мисъл у децата, но и тяхната душа (с.123). Започвам да си

мисля, че жизнеността на тази дисертация е във фината смяна на гледните точки и коректива на премисления контрапункт. Теоретикът на критическото мислене предлага модел чрез собствения си стил на изследване.

В трета глава, в която са осмислени критически процедури за конструиране на умения за критическо четене и писане у учениците, свързани с емпирични парадигми, с писане на есе, с „пренаписване на новели по Бокачо” – тази „сладка” задача, която е показала жизнеността си у нас още през 30-те год. на ХХ век, работата върху драма – „Криворазбраната цивилизация” на Добри Войников, съвременен вариант, Наташа Крумова разкрива напълно смисъла на своите идеи в конкретните методически решения. Приемам с удовлетворение активирането на ситуативните методи (с.139) и се радвам, че точно такива подготвени учители-учени слагат в тях аромата на бъдещето. И ще подчертая – впечатлен съм от етиката на научното изследване. Навремето Иво Андрич отбелязва, че за една творба всичко може да се каже и да се пише, стига това да не е обидно за автора. Критичната сила на тази дисертация е вървене напред без да е обидно за учителите и учениците, които се случват днес.

Авторефератът отразява вярно и пълно същността на дисертацията. Приносните моменти са представени коректно и обосновано. Публикациите са свързани с предмета на дисертацията и тъй като повечето от тях са и доклади от участия в научни форуми, то е видно, че Наташа Крумова е представила идеите си в публичното пространство и е отстоявала приносните моменти в своя труд. Прави впечатление начинът, по който авторката е извела приносите на дисертацията – утвърдила ги е като научен сюжет, така че всяка част да бъде свързана и обоснована чрез

предходната. Така се потвърждава структурното и хармонично единство на изследването.

Като имам предвид посочените качества на дисертационния труд, професионализмът на Наташа Любомирова Крумова, оригиналният характер на изследването и перспективата за неговото използване в обучението по литература, убедено гласувам да ѝ бъде присъдена научната степен „доктор” по професионално направление 1.3. Педагогика на обучението... (методика на обучението по литература).

Проф. д-р Радослав Радев